

Studium práv a profesní uplatnění žen ve vybraných státech Evropy a USA od konce 19. století do 30. let 20. století

Vendulka Valentová

*Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická
Kontaktní e-mail: valente@kpd.zcu.cz*

The Law Studies and Women's Career in Selected European Countries and the USA from the Late 19th Century to the 1930s

Abstract:

Women have generally been permitted to study law properly at university since the late 19th century. The first country to allow women to study at university level was the United States of America. In Europe, it has been possible for women to study law at the universities and practise it, particularly as attorneys-at-law, later than in the USA, but with equal success.

Keywords: women; law studies; Europe; United States of America; advocacy

Klíčová slova: ženy; studium práv; Evropa; Spojené státy americké; advokacie

DOI: 10.14712/2464689X.2022.39

Již ve středověku se v evropských státech, především mezi zástupci z vyšších společenských kruhů, objevují ženy v postavení právníků. Na úseku kanonického práva to např. byla profesorka kanonického práva, Novella d'Andrea, která údajně při svých přednáškách, při kterých vynikala „mužským ostrovtipem“, seděla za závěsem, aby studenty nerozptylovala svojí krásou. Novella d'Andrea se narodila v Bologni v roce 1312 v rodině významného italského odborníka na kanonické právo Giovanni d'Andrea. Zařadila se mezi italské právní vědce a stala se profesorkou kanonického práva na univerzitě v Bologni. Byla velmi vzdělaná, vyučoval ji především její otec a v době jeho nepřítomnosti na univerzitě jej zastupovala při přednáškách. Její otec na počest památky své dcery Novelly nazval jednu ze svých prací o papeži Řehoři IX., a to názvem *Novella sive commentarius in decretales epistolas Gregorii IX.*¹ I její sestra Bettina d'Andrea zřejmě vyučovala právo a filozofii na univerzitě v Padově.

¹ UGLOW, J. – HENDRY, M. *Dictionary of Women's Biography*. New York: Palgrave Macmillan, 2005, s. 154.

Mezi středověké ženy právničky, humanistky, patří např. Maddalena Buonsignori, profesorka práva opět na univerzitě v Bologni ve 14. století, která vyučovala jurisprudenci a proslavila se vydáním spisu *De legibus cannubialibus*, ve kterém z různých úhlů pohledu zkoumala právní postavení žen své doby.² Další ženou, spisovatelkou, intelektuálkou, považovanou za první velkou a jednu z nejvýznamnějších humanistek italské renesance, je Isotta Nogarola, žijící v letech 1418–1466.³ Jako vyučující humanistky se prosadily také Isikratea Monti, Emilia Brembati, kterou akademická společnost popisovala jako vynikající přednášející, jejichž výklady vždy přilákaly stovky posluchačů.⁴

Prvním státem, který umožnil ženám studium na univerzitní úrovni, byly Spojené státy americké. O tom, že veřejnost v USA byla daleko dříve a více nakloněna odbornému vzdělávání žen než vzdělání evropští, svědčí i počet dívek studujících na „High schools“, což bylo a je označení pro americké střední školství. Tento počet byl vždy daleko vyšší než počet studujících tam chlapců. Samo úspěšné zakončení studia na „High school“ však americkým ženám počátkem 19. století ještě vstup na vyšší stupně škol, tj. „colleges“ a univerzity, neumožňovalo. Situace se začala měnit však již ve 30. letech 19. století, kdy tzv. Oberlin College v roce 1837 otevřela semináře i pro ženy.⁵ Tento krok sice neznamenal získání plného akademického vzdělání, ale poskytoval ženám možnost pokračovat ve studiu po „High school“. V roce 1865 bylo ženám konečně umožněno v široké míře vysokoškolské studium na „colleges“ v celých USA, které bylo srovnatelné s nejlepšími americkými „colleges“ pro muže. Ženy však studovaly odděleně od mužů. Postupně začaly otevírat výuku pro ženy i americké univerzity. Po konečném překonání odporu proti velmi diskutovanému studiu žen na vysokých školách, zejména na právnických fakultách, mohly ženy studovat postupně ve všech státech USA stejně jako muži. V roce 1900 studovalo již v USA celkem ve všech oborech 65 tisíc žen.⁶

Ve Spojených státech amerických bylo ženám již v 90. letech 19. století povoleno provozování advokátní praxe a o jejich úspěších při výkonu tohoto povolání svědčí údaje ze sčítání lidu z roku 1900, při kterém bylo zjištěno, že praxi provozuje již 1 010 advokátek.

² CARROLL, M. et al. *Woman: In All Ages and in All Countries*. Volume 6. Philadelphia: Rittenhouse Press, 1908, s. 104.

³ CHURCHILL, L. J. – BROWN, P. R. – JEFFREY, J. E. *Women Writing Latin: from Roman antiquity to early modern Europe*. New York – London: Routledge, 2002, s. 14–19.

⁴ BRAUN, L. *Die Frauenfrage: ihre geschichtliche Entwicklung und wirtschaftliche Seite*. Leipzig: Hirzel, 1901, s. 45.

⁵ Oberlin College je dodnes soukromá vysoká škola svobodných umění v Oberlin, Ohio, USA. Je to první instituce vyššího vzdělávání, která umožnila studium ženám a černým studentům. Oberlin byl dlouho známý jako škola progresivních činů. Jeho zakladatelé, dvojice presbyteriánských ministrů, John Shipherd a Philo P. Stewart, se v r. 1833 chlubilí tím, že „Oberlin je zvláštní v tom, co je dobré“. Oberlin byl první vysoká škola ve Spojených státech amerických, která povolila pravidelné studium černým studentům v roce 1835. V roce 1837 tato vysoká škola otevřela své brány také čtyřem ženám. Jednalo se o Mary Kellogg (Fairchild), Mary Caroline Rudd, Mary Hosford a Elizabeth Prall. V roce 1862 absolvovala Mary Jane Patterson, a stala se tak první černou ženou, která získala titul BA. Tato vysoká škola, Oberlin College, byla zapsána jako národní kulturní památka 21. prosince 1965 díky svému významu v přijímání Afro-Američanů a žen ke studiu. V současnosti je Oberlinská vysoká škola školou hudby, umění a designu. Město má asi devět tisíc obyvatel. Oberlin College má dvě katedry: Vysokou školu umění a společenských věd a Konzervatoř. Vysoká škola uděluje titul bakaláře umění v humanitních oborech a společenských vědách. Srov. <https://www.oberlin.edu/>.

⁶ BEYER, S. S. *Women's Jobs*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office, 1949, s. 8.

Celá řada žen v USA působila u soudů a zastávala i úřad šerifa. Např. v Michiganu vykonávaly ženy právní praxi již od roku 1899, v Kansasu pracovalo více žen v oboru notářství. Američanky můžeme také nalézt na akademické půdě, např. na univerzitě ve Wisconsinu působila jako profesorka národního hospodářství Helene Campbell.⁷

V Evropě bylo ženám umožněno vysokoškolské právnické studium a následující praxe oproti USA později, nicméně s obdobným výsledkem. První ženou, která získala právnický titul v Anglii, byla Eliza Orme,⁸ a to na University College London v roce 1888, avšak té bylo ve vykonávání právní, resp. advokátní praxe zabráněno. Ženy v Anglii až do roku 1919 neměly přístup k výkonu funkcí ve státní službě, např. soudcovského povolání a dalších profesí, jako advokacie, kdy toto bylo odstraněno zákonem o sexuální diskvalifikaci (odstranění) z 23. prosince 1919. K počátkům výkonu právní praxe žen v Anglii patří tak v roce 1922 činnost první advokátky Carol Morrison, která mohla jako jedna z prvních žen advokátek obhajovat u Nejvyššího soudu v Anglii. Většinou své služby poskytovala chudým a nemajetným klientům, tzv. *pro bono*.⁹ Další významnou advokátkou byla Ivy Williams.¹⁰ Narodila se 7. září 1877 v Newton Abbot a odborné vzdělání získala soukromě. V roce 1903 absolvovala všechny potřebné zkoušky z oboru právo, ale obecné předpisy, které se týkaly kvalifikace žen na univerzitě v Oxfordu, nedovolily, aby mohla být promována. K tomu došlo až v roce 1920. V roce 1921 byla zapsána do Inner Temple, což bylo profesní sdružení advokátů a soudců v Londýně. V roce 1923 jako první ženě jí byl udělen stupeň DCL (doktor občanského práva) v Oxfordu na základě její publikované práce o zdrojích práva ve švýcarském občanském zákoníku. I. Williams se nevěnovala advokátní praxi, ale právo vyučovala. V roce 1956 byla zvolena čestným členem St. Anne's College.¹¹ Od té doby počet advokátek v Anglii každoročně vzrostl. I. Williams zemřela 18. února 1966 v Oxfordu. V Anglii působily ženy i jako notářky. Např. Mary Amphlett byla první ženou v Anglii, která dosáhla tohoto úřadu. Ženám v Anglii byl stále více umožňován přístup k vykonávání úřadu šerifského, tj. smírčího soudce. Prvním ženským smírčím soudcem se stala v roce 1922 Emily Duncan. Advokátní praxi provozovaly také ženy ve Skotsku a Walesu.¹²

Ve Švédsku, které bylo průkopníkem uplatnění žen v oboru právo, již v roce 1897 na univerzitu ve Stockholmu přijali jako docentku práv Elsu Eschelsson.¹³ Byla první ženou, která dokončila právnické studium a získala titul doktora práv. Poté dosáhla akademické pozice docent na švédské univerzitě v Uppsale. Bohužel na titul profesor nedosáhla v důsledku společenské diskriminace žen. E. Eschelsson se narodila v Norrköpingu 11. listopadu 1861. Pocházela z měšťanské rodiny, otec byl majitelem továrny na mýdlo. Ukončila střední školu zkouškou „studentexamen“ v roce 1882 a začala studovat na univerzitě v Uppsale, a to filozofickou fakultu, obor historie. Studium ukončila v roce

⁷ KOZÁKOVÁ, A. Ženy a právnická povolání. *Všehrd. List československých právníků*, 1923, svazek/ročník 4, číslo/sešit 10, s. 199.

⁸ Viz <https://first100years.org.uk/eliza-orme-2/>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

⁹ Viz <https://first100years.org.uk/carrie-morrison/>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

¹⁰ Viz http://bbk.academia.edu/Matthewweait/Papers/80375/Imagining_Ivy_Williams. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ Viz http://www.trueknowledge.com/q/elsa_eschelsson_birthday. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

1885. Cestovala po Evropě a Středním východě, po svém návratu začala studovat práva. V roce 1897 na základě složených zkoušek obdržela tituly *Juris utriusque licentiat* a *Juris utriusque doctor* a posléze byla jmenována docentkou občanského práva na uppsalské univerzitě. E. Eschelsson zde přednášela procesní právo v letech 1897–1899 a vyučovala od roku 1904 také tzv. propedeutiku v kurzu občanského práva. Jako žena, průkopnice ve svém oboru na právnické fakultě Univerzity v Uppsale, měla řadu příznivců, např. Ernsta Tryggera¹⁴ a svého švagra Johana Hagströmera, který tam také vyučoval. Na druhé straně jí nebylo dovoleno získat akademický titul profesor. Velký podíl na této diskriminaci měl profesor občanského práva Alfred Ossian Winroth, který působil na univerzitě v Uppsale v letech 1899 až 1907. Tato významná švédská právnička byla popisována jako plachý a zároveň ambiciózní člověk, ale také jako člověk citlivý, s mnoha vzestupy a pády. Udržovala formální vztahy ke svým kolegům a distancovala se od ostatních žen na univerzitě, neúčastnila se žádných aktivit ženského univerzitního hnutí. Zemřela 10. března 1911 v Uppsale na předávkování prášky na spaní. V souladu s jejím přáním byly všechny dokumenty, které jí patřily, po její smrti zničeny. V poslední vůli bylo stanoveno, že věnuje značnou částku, tj. 60 000 švédských korun stipendijnímu fondu pro studentky práv. V roce 1929 byl vydán sborník na její počest a v roce 1997, u příležitosti 100. výročí její disputace k získání titulu doktora práv, byla vydána ročenka *De Lege*, která byla publikována pod názvem „Elsa Eschelsson: Ad studium et ad laborem incitavit“, včetně životopisné studie E. Eschelsson podle Gunilla Strömholma, a dalších článků od právniček na uppsalské univerzitě. Od roku 1997 na Právnické fakultě v Uppsale slaví každoročně 31. května, tzv. „Elsa Eschelsson Day“ a koná se zde vždy symposium na téma rovnosti pohlaví.¹⁵

Další významnou švédskou ženou právničkou byla Carol Anna Maria Pettersson, která se narodila 5. ledna 1861 v Uppsale, kde také 6. září 1929 zemřela. Jako první žena ve Švédsku založila v roce 1904 právní agenturu řízenou ženou, která byla zaměřena především na klienty ženského pohlaví. Specializovala se na právní poradenství ženám ve věcech rodinných záležitostí, zejména rozvodu a majetkových práv, což byla komplikovaná otázka na počátku 20. století, kdy se práva žen značně lišila v závislosti na jejich rodinném stavu. Byla známá tím, že poskytovala bezplatné právní poradenství ženám, které nemohly platit. C. A. M. Pettersson vyvíjela aktivitu v Národní asociaci pro volební právo žen ve Švédsku a byla členkou nejstarší švédské organizace bojující za práva žen Fredrika Bremer Association, psala články o právech žen na národní i mezinárodní úrovni. Podpořily ji Elsa Eschelsson, Sofia Gumaelius a Agda Montelius. E. Eschelsson jí občas pomáhala s právním poradenstvím a povzbuzovala ji, aby pokračovala, dokud bude mít klienty. I když však nebylo nezákonné, aby osoba bez formálního vzdělání poskytovala právní poradenství, její praxe byla právníky stejně zpochybňována. Její kancelář byla však mezi ženami velmi úspěšná. V roce 1915 odešla do důchodu a přenechala svou kance-

¹⁴ Ernst Trygger (27. října 1857 – 23. září 1943), švédský pravicový politik, profesor římského práva a právní historie právnické fakulty v Uppsale, finančník, člen první komory parlamentu 1898–1937, ministerský předseda Švédského království 1923–1924, ministr zahraničních věcí 1928–1930, a kancléř univerzity v Uppsale 1926–1937.

¹⁵ Viz http://www.trueknowledge.com/q/elsa_eschelsson_birthday. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

lář Eve Andén, první švédské právničky s formálním vzděláním.¹⁶ Od roku 1898 ve Švédsku mohly ženy vykonávat advokátní praxi a posléze i praxi soudcovskou.¹⁷

Později nastala obdobná situace i v Norsku, kde např. Ruth Sörenson byla jmenována asistentkou na Nejvyšším soudě a posléze první norskou soudkyní v roce 1923. V Norsku byly ženy v roce 1922 jmenovány i do komise pro reformu trestního práva. Úplně první ženou s právnickým vzděláním v Norsku byla Cathrine Dahl, která se narodila 17. srpna 1855 v Kongsvingeru a zemřela 6. června 1906 v Kristianii, a protože nikdo by v té době nezaměstnal ženu s právnickým vzděláním, C. Dahl učila až do své smrti na základní škole.¹⁸ První norský spolek právníků se postavil s velkým důrazem na stranu žen a úspěšně prosazoval zařazení žen do výkonu služby ve státní správě a notářství.¹⁹

Dánsko zůstalo oproti ostatním skandinávským zemím pozadu. Studium práv sice bylo ženám povolováno, ale jejich uplatnění v praxi bylo špatné. Stát pouze sporadicky dosazoval ženy do úřadů a až teprve zákon z roku 1921 umožnil ženám pracovat na všech civilních úřadech.²⁰ Nanna Kristensen-Randers (1864–1908), rozená Berg, byla první ženou v Dánsku, která získala v roce 1887 právníkou kvalifikaci na univerzitě v Kodani. V tomtéž roce úspěšně dokončila kurz zavedený v rámci politických reforem k vyřešení problému nedostatečného obsazení nižších soudů. Pracovala pro zavedeného advokáta Svenda Høgsbro (1855–1910), který jí umožnil zastupovat jej i u soudu. Navzdory jeho úsilí jí však jako ženě nebylo dovoleno pracovat u vrchních soudů, jako jsou Østre Landsret a Højesteret. Tento stav trval až do roku 1909, kdy bylo Henny Magnussen povoleno absolvovat úplný univerzitní kurs práva vedoucího k titulu cand.jur., která se tímto stala první právničkou, jež získala v Dánsku formální právníké vzdělání.²¹ Průkopníkem mezi dánskými právničkami byla jistě Edele Elisa Minona Ussing (1885–1949), která začala v roce 1920 jako první žena působit na pozici zákonné zástupkyně na Daňovém úřadu nemovitostí (Lenskontoret) a v roce 1933, když přijala dočasné přidělení, byla první ženou-soudkyní u Østre Landsret, jež je jedním ze dvou nejvyšších soudů v Dánsku. Oficiálně došlo k jejímu jmenování soudkyní u Østre Landsret v roce 1939.²²

V Belgii se podařilo ženám vstoupit do advokacie až v roce 1922, a to zákonem o advokacii ze dne 7. dubna 1922. Marie Popelin (1846–1913) byla belgická právnička a feministická politická bojovnice. M. Popelin spolupracovala s Isabelle Gatti de Gamond na rozvoji vzdělávání žen a působila jako vůdkyně belgické ligy za práva žen. Ve věku 37 let se M. Popelin zapsala na Svobodnou univerzitu v Bruselu, kde studovala práva. Jako první belgická žena získala doktorát práv v roce 1888. Požádala o přijetí do advokátní komory (barreau), která by jí umožnila obhajovat případy u belgických soudů. Její žádost byla zamítnuta, ačkoli žádný zákon ani nařízení výslovně nebránily přijímání žen do advokátní komory. Její odvolání k odvolacímu soudu v prosinci 1888 a v listopadu 1889 ke kasač-

¹⁶ Viz <https://www.skbl.se/en/article/AnnaPettersson>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

¹⁷ PRÁVNICKÝ ODBOR SDRUŽENÍ VYSOKOŠKOLSKÝ VZDĚLANÝCH ŽEN V REPUBLICE ČESKOSLOVENSKÉ. *Právničky na univerzitě a v praxi*. Praha, 1928, s. 14.

¹⁸ Viz: <https://www.thefreelibrary.com/PORTIA+ANTE+PORTAS%3a+WOMEN+AND+THE+LEGAL+PROFESSION+IN+EUROPE%2c+ca....-a063699705>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

¹⁹ KOZÁKOVÁ, Ženy a právníká povolání, s. 200.

²⁰ Tamtéž, s. 201.

²¹ Viz <https://www.kvinfo.dk/side/597/bio/530/origin/170/>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

²² Viz <https://www.kvinfo.dk/side/597/bio/1360/origin/170/>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

nímu soudu bylo neúspěšné, ale v belgickém a zahraničním tisku o nich bylo široce referováno. Tzv. „Aféra Popelin“ zastáncům ženského vzdělávání ukázala, že pouhé zajištění přístupu k vyššímu vzdělání pro mladé ženy je nedostatečné, pokud nebudou rovněž provedeny další zákonné změny. Aféra přispěla k přechodu od vzdělávacího feminismu k politickému ženskému hnutí v Belgii. Francouzka Jeanne Chauvin, která získala právnický titul v Paříži v roce 1890, byla nejprve případem odrazena, ale poté byla přemluvena belgickým právníkem Louisem Frankem, který zastupoval M. Popelin před soudem, aby požádala o přijetí do francouzské advokátní komory. J. Chauvin složila přísahu po změně francouzského zákona v roce 1900 a do advokátní komory byla přijata.²³ Jak již bylo řečeno, v Belgii bylo toto umožněno až o 22 let později. V tomto roce složily přísahu např. Marcelle Renson a Paula Lamy a staly se tak prvními advokátkami. P. Lamy poté s velkým úspěchem vystoupila v soudním procesu v Bruselu s obhajobou holiče, který byl obžalován z pokusu o vraždu své manželky.²⁴

V Nizozemí bylo povoleno ženám právnické studium poměrně brzy, a to v roce 1875. Elisabeth Carolina van Dorp (1872–1945) byla nizozemská právnička, ekonomka, poslankyně, spisovatelka a feministka. Vystudovala práva na univerzitě v Leidenu. Stala se první předsedkyní Asociace studentek v Leidenu založené v roce 1900 a jako první žena v Nizozemsku získala právnický titul v roce 1901. Dne 7. července 1903 získala doktorát od profesora J. Oppenheima, a to za svou disertační práci s názvem Odškodnění v případě zničení majetku veřejnou autoritou, v níž argumentovala proti zákazu práce vdaných žen. Poté vykonávala praxi v oblasti soukromého práva a v říjnu 1903 získala mezinárodní uznání jako první advokátka, která se objevila před Nejvyšším soudem v Nizozemí. Také se stala aktivní v různých feministických hnutích, i když se stavěla proti radikálnějším formám feminismu, zaměřovala se především na zavedení ženského volebního práva.²⁵ Dále je třeba zmínit Adolphine Eduardinu Kok (1879–1928). V roce 1900 odešla studovat práva na univerzitu do Leidenu. Dne 1. dubna 1903 získala doktorát s vyznamenáním za svou disertační práci pod názvem Manželské majetkové právo v německém občanském zákoníku: zákonné manželské majetkové právo. O rok později vydala navazující studii pod názvem Majetkové právo manželů podle předmanželských smluv. A. E. Kok byla první absolventkou doktorského studia práv v Nizozemsku. Její spolužačka a kamarádka E. C. van Dorp byla druhou. E. C. van Dorp získala magisterský titul dva roky před A. E. Kok, ale dokončení její disertační práce trvalo déle. Tři týdny po ukončení doktorského studia, 20. dubna 1903, A. E. Kok složila přísahu jako právnick v Rotterdamu spolu se svým snoubencem Janem van den Hoekem (1873–1954), s nímž uzavřela sňatek dne 10. května 1904 a měla s ním v tomtéž městě advokátní praxi. A. E. Kok tak byla i první právničkou v Nizozemsku. V textu otištěném v časopise „Belang en Recht“ z 1. července 1903 byla tato historická událost popsána následovně: „klidný způsob, jakým se u nás ženám otevírá přístup k jejich působení ve veřejné správě; co se nedalo udělat ve Francii bez zásahu zákonodárce, to se zde bez jakéhokoli odporu udělalo. O prvním vystoupení slečny Kok se mluví s uznáním. Takto provedený experiment je považován za úspěš-

²³ Viz https://books.google.cz/books?id=EFI7tr9XK6EC&pg=RA2PA331&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

²⁴ KOZÁKOVÁ, Ženy a právnická povolání, s. 201.

²⁵ Viz http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Elisabeth_Dorp. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

ný a zdá se, že neexistuje žádný důvod, říká se, proč by naše schopná právnička nebyla schopna úspěšně zvládnout ty nejdůležitější kriminální případy. S přáním, aby k tomu měla často příležitost, se rádi připojujeme.“ Specializací A. E. Kok bylo, jak z výše uvedeného vyplývá, manželské právo. V roce 1922 A. E. Kok pro Brotherhood of Candidate-Notarissen sepsala návrh modernizace manželského majetkového práva. Její návrhy předložené v této podobě výrazně předběhly dobu.²⁶

Zcela nečekaně příznivě se po I. světové válce vyvíjelo úsilí o prosazení žen v právnických profesích v Německu, ať již to bylo soudnictví, nebo advokacie. Mezi principy, které obsahoval původní Řád říšských zástupců z roku 1878, patřil také princip volného přístupu k advokátní profesi. Zprvu to tak jako ostatně i v jiných zemích bylo možné pouze pro muže. I přes to, že se soudcovský sjezd v Lipsku v roce 1922 výslovně postavil proti možnosti uplatnění žen u soudů a že proti byli i univerzitní profesori, říšský sněm nedbal na upozornění odborných kruhů a odhlasoval v červenci roku 1922 zákon o přístupu žen do úřadů a povolání právních,^{27,28} čímž se ženám otevřela i advokátní praxe. Trochu úsměvným se může zdát fakt, že než k tomu došlo, nebyly ženy považovány za způsobilé racionálního úsudku oproti mužům, s tím, že se daleko snáze nechaly ovládnout svými emocemi. Tolik úsměvné však není, že tyto názory byly prezentovány na vedoucí úrovni advokátních komor.

První ženou v Německu s titulem doktora práv byla Anita Augspurg, která se usadila v Mnichově a advokátkou se stala v roce 1922, kdy vstoupil v platnost již zmiňovaný zákon o přístupu žen do úřadů a povolání právních. První německou advokátkou se však stala Maria Otto, která se narodila 6. srpna 1892 ve Weidenu, zemřela 20. prosince 1977 v Mnichově. Po této právničce je pojmenována Cena Marie Otto, kterou od roku 2010 uděluje Německá asociace právníků. M. Otto studovala ve Würzburgu, Mnichově, Berlíně a Lipsku. Studium na právnické fakultě univerzity ve Würzburgu zakončila akademickou závěrečnou zkouškou 10. července 1916. Získala známku „dobře“. Vzhledem k příslušným zákonným ustanovením však jako žena nebyla přijata do advokátní praxe. Přípravná služba byla podmínkou pro připuštění ke druhé státní zkoušce z práv, a tak jí byl zpočátku odepřen přístup do funkce soudce, ale i do advokacie. M. Otto však v srpnu 1916 požádala soudy a správní úřady o „informační zaměstnání“, což jí bylo povoleno. V letech 1916–1919 vykonávala tento zvláštní typ přípravné služby. V roce 1920 získala doktorát na univerzitě ve Würzburgu. S koncem první světové války a v mladé Výmarské republice se právní rámec v několika německých státech změnil. Ženy již nebyly vyloučeny z druhé státní právnické zkoušky. S odkazem na tento vývoj byla M. Otto výjimečně připuštěna k druhé státní zkoušce z práv v Bavorsku dne 6. února 1922, avšak s tím, že složení této zkoušky jí nedávalo způsobilost zastávat soudcovský úřad ani vyšší úřad ve vnitřní správě nebo finanční službě. M. Otto byla v červnu 1922 první ženou, která zkoušku složila s celkovou známkou 69. Byla 63. ze 113 účastníků. Nabytím účinnosti zákona o přístupu žen do úřadů a povolání právních byla M. Otto přijata dne 7. prosince 1922 do advokátní komory. M. Otto zůstala dlouhou dobu jednou z mála právniček, protože národní socialisté již v roce 1933 přijali zákon proti přeplněnosti německých škol a univerzit, který vyhradil

²⁶ Viz <http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Kok>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

²⁷ PRÁVNICKÝ ODBOR SDRUŽENÍ VYSOKOŠKOLSKÝ VZDĚLANÝCH ŽEN V REPUBLICĚ ČESKOSLOVENSKÉ, *op. cit.*, s. 15.

²⁸ V orig. „Gesetz über Zulassung der Frauen zu den Ämtern und Berufen der Rechtspflege vom 11.7.1922“.

90 % univerzitních míst pro muže. M. Otto pracovala jako právnička v Mnichově až do své smrti v roce 1977.²⁹

Další německou právničkou a diplomatkou byla Aenne Kurowski-Schmitz, která se narodila 26. března 1894 v St. Tönis v Krefeldu. Po dokončení středoškolského studia v roce 1913 studovala matematiku a přírodní vědy na univerzitě v Mnichově. V letech 1914–1915 začala studovat právo na univerzitách ve Freiburgu, Berlíně a Bonnu. Na poslední jmenované také absolvovala a stala se doktorkou práv. V roce 1920 se provdala za právníka a politika Bruna Kurowského a poté spolu vedli advokátní kancelář v Gdaňsku. V roce 1922 jako první žena v Německu složila soudcovský slib a byla jmenována soudkyní. V roce 1927 bylo soudkyněmi jmenováno i několik dalších žen.³⁰ Za 2. světové války se A. Kurowski-Schmitz aktivně zapojila do odbojového hnutí. Po válce se vrátila do svého rodného města, kde se opět začala věnovat právní praxi a podílela se i na výkonu správy obce. Byla jednou z prvních vládních zmocněnců v Německu. Od roku 1952 působila A. Kurowski-Schmitz v diplomatických službách Spolkové republiky Německo, v následujících letech ve funkci konzula v Basileji, Los Angeles a Amsterdamu.³¹ Zemřela 13. listopadu 1968.

Významnou německou právničkou byla i Margarete Berent, známá také jako Margareth Berent nebo Grete Berent. Stala se spoluzakladatelkou Asociace žen právníček a Asociace německých žen akademiček. Jako právnička židovského původu trpěla pronásledováním během nacistického režimu v době 2. světové války. M. Berent uprchla přes Švýcarsko, Itálii a Chile do USA, kde si po studiu amerických práv otevřela svoji druhou advokátní kancelář v roce 1951.³²

Vesměs tyto německé právničky pocházely především z bohatého měšťanského prostředí. Některé z nich byly dcerami advokátů, které se rozhodly, že převezmou agendu svých otců. Oproti tomu jiné byly manželkami advokátů a po úspěšném složení zkoušek a přijetí do advokátského stavu vstoupily se svými manžely do advokátní společnosti. Uvádí se, že přibližně polovina žen v advokacii fungovala samostatně.

Od roku 1933 bylo však ženám v přístupu k advokacii opět zabráněno, a to zejména z důvodů rasového zákonodárství.³³ Na území Německé říše působilo na jaře 1933 zhruba přes tři tisíce advokátů židovského původu. Těm, kteří byli kvůli rasovým předpisům vyřazeni z advokátního stavu, nastaly těžké časy. Jednalo se zejména o mladé advokáty, zejména advokátky, které nemohly být ani „Anwältin“ a těžko se některá mohla odvolávat na svou službu na válečné frontě. Přijetí tohoto zákona znamenalo konec jejich profese.

Smutný příběh tak potkal mladou mnichovskou advokátku Elisabeth Kohn. Studentka filozofie, psychologie a práv na univerzitě v Mnichově byla přijata do advokátního stavu v listopadu 1928 a věnovala se obhajobám v politických procesech. Aktivně se též angažovala pro německou sociálně demokratickou SPD a Ligu za lidská práva. V roce 1933

²⁹ WINY, C. Die ersten Rechtsanwältinnen in München. In: MÜNCHENER ANWALTVEREIN (Hrsg.). *12. Jahrezehnte MAV. Festschrift*. Bonn: Deutscher Anwaltverlag, 2000, s. 19–25.

³⁰ KOZÁKOVÁ, Ženy a právnícká povolání, s. 201.

³¹ Tamtéž, s. 201.

³² Leo Baeck Institute Archives: Berent, Margarete. „Curriculum Vitae“ (1917) [Textual record]. Margarete Berent Collection, 1906–1965, s. 66.

³³ LADWIG-WINTERS, S. *Anwalt ohne Recht: Schicksale jüdischer Anwälte in Deutschland nach 1933*. Rechtsanwaltskammer Berlin (Hrsg.). Berlin: Be.bra Verlag, 2007, s. 13.

musela řady advokacie opustit stejně jako ostatní židovské ženy. Aby uživila sebe a svou sestru, vypomáhala poté v oddělení sociální podpory při Izraelské kulturní obci. Od roku 1940 pak mohla působit jako pomocná síla u židovského konzulenta, kdy se jednalo o určitou kategorii židovských právníků v období nacismu, Julia Baera. Kvůli matce a sestře, o které se starala, odsouvala rozhodnutí o emigraci, což se jí nakonec stalo osudným. Spolu se svými dvěma příbuznými byla prvním transportem z Mnichova dne 20. 11. 1941 odvezena do litevského tábora Kowno, kde se o pět dní později stala spolu s dalšími třemi tisíci zajatci obětí masakru.³⁴

Osudy některých ale byly o poznání šťastlivější a zcela výjimečné. Hanna Katz byla také advokátkou židovského původu, jejíž činnost v roce 1933 pozastavena nebyla, právu se věnovala dokonce i po roce 1938. Vedle profese advokátky byla H. Katz ještě překladatelkou. I to jí pomohlo, aby se stala jedinou zástupkyní Německa v představenstvu International Law Association, konkrétně ve výboru pro ochranné známky. Podmínkou členství v této organizaci byla platná licence k výkonu profese advokáta. Nacistický režim si nepřál, aby Německo ztratilo křeslo v této organizaci, a tak H. Katz umožnil být nadále registrovanou advokátkou. Pokud by H. Katz odstoupila, její mandát byla připravena převzít britská delegace. Nacisté nechťeli připustit, aby se na její místo dostal anglický zástupce. Díky své funkci se stala po roce 1938 jedinou židovskou ženou, která mohla působit jako tzv. „konzulent“,³⁵ nicméně i tak pochopila, kam směřuje nacistická protizidovská politika, a proto se roku 1941 rozhodla emigrovat do USA, kde se po doplňujícím studiu nadále věnovala advokacii. V roce 1954 se vrátila zpět do Berlína.³⁶

V Rakousku byla přijata v roce 1922 první soudní praktikantka u trestního soudu. Právníčky zde začaly působit kolem roku 1928 také jako advokátky a státní zástupkyně.³⁷ První rakouskou právníčkou byla Marianne Beth (1889–1984), která měla židovský původ a patřila také mezi přední rakouské feministky. V roce 1908 chtěla začít studovat práva, ale vstup na právnickou fakultu ve Vídni nebyl v té době ženám povolen. Nejprve tedy studovala orientalismus a získala doktorát na téma výzkumu orientálních jazyků. V roce 1919 byla změněna pravidla v přístupu žen ke studiu práv v Rakousku, která jí umožnila zapsat se následně do studia. V roce 1921 se stala první Rakušankou, která získala doktorát práv na právnické fakultě ve Vídni, kde působila i jako přednášející. Od roku 1928 pracovala i jako advokátka v praxi. Často psala o ženských problémech a byla autorkou právní příručky „Právo žen“, kterou vydala v roce 1931. Spoluzakládala také „Rakouskou ženskou organizaci“. Když nacistické Německo anektovalo Rakousko v roce 1938, její jméno bylo odstraněno z registru právních zástupců a M. Beth a její manžel emigrovali do Spojených států. Od roku 1939 do roku 1942 vyučovala sociologii na Reed College v Portlandu v Oregonu.³⁸

Ve Francii byly ženám otevřeny všechny fakulty, s výjimkou teologické, již od r. 1870 a ženy mohly dosáhnout všech hodností jako muži. Francie byla jednou z prvních zemí,

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž, s. 59.

³⁷ PRÁVNICKÝ ODBOR SDRUŽENÍ VYSOKOŠKOLSKY VZDĚLANÝCH ŽEN V REPUBLICE ČESKOSLOVENSKÉ, *op. cit.*, s. 16.

³⁸ ALBISETTI, J. C. Portia Ante Portas: Women and the Legal Profession in Europe, ca. 1870-1925. *Journal of Social History*, 2000, Vol. 33, No. 4, s. 825–857.

kde ženám bylo umožněno pracovat v právnických povoláních, zejména v advokacii.³⁹ První vystudovanou právničkou se stala již uváděná J. Chauvin, která absolvovala studium s výborným prospěchem, ale poté dlouho marně usilovala o to, aby se uplatnila v oboru, který vystudovala.⁴⁰ Narodila se v roce 1862 v rodině notáře. J. Chauvin dokončila studium pro obor právo v roce 1890 a v roce 1893 jako první získala doktorát z práv. V roce 1897, vybavena veškerou požadovanou kvalifikací, se pokusila u odvolacího soudu v Paříži složit přísahu k zastupování. Byla však neúspěšná, neboť tehdejší zákon neumožňoval ženám praxi v oboru právo ve stejném rozsahu jako mužům. J. Chauvin tak musela další tři roky čekat, než získala přístup k vysněnému povolání. V roce 1899 (30. června) na návrh poslanců Reného Vivianiho a Raymonda Poincarého a v souvislosti s feministickým tlakem přijala sněmovna návrh na přípuštění žen do právnických povolání, který na podzim roku 1900 potvrdil i senát.⁴¹ První francouzskou advokátkou, která složila dne 7. prosince 1900 slavnostní přísahu, se však stala Sophia Balachowsky-Petit. V roce 1921 bylo v Paříži již 14 advokátek, z nichž mnohé byly velmi dobře známé a měly rozsáhlou klientelu, např. Maria Veronne, Suzanne Grindberg atd.⁴² Trvalo plných 95 let, než se první předsedkyní Pařížské advokátní komory (PAK) stala žena. Tzv. funkci „Bâtonnier“ převzala Dominique de La Garanderie. Tuto funkci vykonávala podle regulí PAK dva roky, ale již předtím byla jeden rok ve funkci tzv. Dauphina, což je *de facto* funkce náměstka předsedy advokátní komory. Dnes je v Paříži a jejím okolí okolo dvaceti tisíc advokátů, z toho více než polovina jsou ženy. Feminizace zasáhla i právnické fakulty, kde studuje značná většina žen.⁴³

Ve Španělsku a Portugalsku byly ženám právnické fakulty přístupné již po dlouhá staletí. První španělskou absolventkou práv, která mohla být zaregistrována ve španělské advokátní komoře, byla Ascensión Chirivella Marín (1894–1980). Tato budoucí právnička chtěla jít ve stopách svého otce a zapsala se na právnickou fakultu, kterou ukončila v roce 1922. Ve stejném roce nastoupila na College of Lawyers ve Valencii, a to se záměrem vykonávat advokátní profesi jako její spolužáci. Její žádosti o přijetí do španělské advokátní komory bylo kupodivu vyhověno. Specializovala se na občanské právo a aktivně se účastnila boje za práva žen. Byla skvělou řečnicí, která velmi dobře obhajovala výhody, které ženám poskytovala tzv. španělská druhá republika, v níž ženy získaly svá práva, např. právo volit, právo na přístup k politickým funkcím, právo na rozvod, právo na vyplácení důchodů, právo na výživné v případě rozvodů, a v níž ženy za to, že jsou matkami, nebyly diskriminovány při péči o děti, ani v případě ovdovění a opětovného sňatku.⁴⁴

Z období 20. let 20. století je známé vystoupení španělské advokátky Victorie Kent Siano.⁴⁵ V. Kent Siano se narodila 6. března 1898 v Malaze na jihu Španělska. V roce 1917 odešla do Madridu, kde studovala právnickou fakultu na univerzitě. Stala se první advokátkou ve Španělsku a první ženou, která přednesla svoji obhajovací řeč před Nej-

³⁹ Tamtéž, s. 14.

⁴⁰ Viz https://fr.wikipedia.org/wiki/Jeanne_Chauvin. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

⁴¹ BALÍK, S. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: ZČU, 1998, s. 31.

⁴² KOZÁKOVÁ, Ženy a právnická povolání, s. 200.

⁴³ KRÁL, V. *Případy slavných i neslavných aneb můj život s advokací*. Praha: Rego, 2002, s. 21–22.

⁴⁴ Viz <https://web.archive.org/web/20190531093227/https://apuntmedia.es/va/a-la-carta/programes/vist-en-tv/valentes/27-08-2018-ascension-chirivella>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

⁴⁵ Viz <http://memoriahistorica.blogia.com/2004/071103-victoria-kent-siano.php>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

vyšším válečným a námořním soudem ve Španělsku a získala pro svého klienta, Álvara de Albornoz, zproštění obžaloby. Později byla zvolena do španělského parlamentu, a to v době, kdy tento počín byl pro španělské ženy zcela neobvyklý. S příchodem diktatury generála Franka byla nucena emigrovat nejprve do Mexika a poté do USA, kde také 25. září 1987 ve věku 89 let v New Yorku umírá.⁴⁶ Co se týče portugalských právniček, tak první ženou právničkou, která získala v Portugalsku titul doktora práv, byla v roce 1913 Regina Quintelita.⁴⁷

V Itálii působila již od roku 1883 vynikající advokátka Lidia Poët (1855–1949), která se stala velkou bojovnicí za práva žen vykonávat právnickou praxi.⁴⁸ L. Poët se stala první italskou moderní advokátkou, kdy posléze její vyloučení z italské advokátní komory vedlo k rozvoji hnutí, které umožnilo ženám vykonávat advokacii a zastávat veřejné funkce v Itálii.

Překvapivě i Rusko patřilo mezi první pokrokové státy, které v 60. letech 19. století v souvislosti s liberalizací země podporovaly vzdělávání žen, tzn. i v oblasti práva. Právničky zde vykonávaly svoji profesi zpočátku bez větších překážek.⁴⁹ První ženou vykonávající advokacii v Rusku kolem roku 1871 byla Elizaveta Fedoseevna Kozmina. Navzdory tomu, že úspěšně složila požadované zkoušky, tak v roce 1876 její právní praxe skončila, a to, když ministr spravedlnosti v roce 1876 zakázal ženám působit v advokacii.⁵⁰ První oficiální ženou-advokátkou carského Ruska se stala v roce 1909 Kateryna Abramovna Fleishits (1888–1968). Po absolvování střední školy v roce 1904 se rozhodla pokračovat ve studiu na univerzitě v Paříži na právnické fakultě. Absolvovala ji v roce 1907. V roce 1909 složila externí zkoušky do kurzu Právnické fakulty Petrohradské univerzity. V roce 1909 se stala asistentkou soudní poroty v okrese Petrohradské soudní komory. Hlavním úkolem porotců nebylo poskytovat svým klientům rady, ale poskytovat jim ochranu u soudu. První pokus o dostavení se k soudu z její strany dne 5. listopadu 1909 vyvolal prudký protest přítomného státního zástupce. Státní zástupce tak hned po zahájení líčení přirovnal případ vydání advokátní licence ženě s titulem porotkyně k případu vydání licence šílenci, nezletilému nebo cizímu státnímu příslušníkovi. Státní zástupce se nakonec i přes povolení soudu, který rozhodl, že se do procesu mohla zapojit jako právní zástupce žena, odmítl vyjádřit a ze soudní síně odešel. V tomto ohledu se ministr školství Shcheglovitov obrátil na Senát se žádostí o vysvětlení, zda z osob, které vystudovaly právnickou fakultu jedné z univerzit, mají právo vykonávat právnickou praxi pouze muži. Rozhodnutí nebylo pro Senát snadné, neboť soudní řád z roku 1864 nezakazoval ženám vykonávat advokacii. V jednom z ustanovení soudního řádu se ale našel paragraf, že „porotce musí mít na klopě fraku odznak univerzity, kde převzal diplom“. A jelikož ženy nemohly v žádném případě nosit frak, nemohly být ani porotkyněmi. Proto byla Fleishits z advokátní komory vyloučena. Poté se začala věnovat pedagogické a literární činnosti.⁵¹

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Viz <https://archive.org/details/lawandwoman00bresgoog>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

⁴⁸ PRÁVNICKÝ ODBOR SDRUŽENÍ VYSOKOŠKOLSKÝ VZDĚLANÝCH ŽEN V REPUBLICĚ ČESKOSLOVENSKÉ, s. 199.

⁴⁹ HERMAN, F. *Ženská otázka*. Praha: V. Kotrba, 1899, s. 28.

⁵⁰ Viz <https://ilex.by/news/oni-byli-pervymi-zhenshhiny-yuristy-kak-vyzov-obshhestvu/>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

⁵¹ Viz <https://leksika.com.ua/18380919/legal/fleishits>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

Rovněž v Litvě bylo ženám nejenom povoleno studovat práva, ale i vykonávat právní praxi a v roce 1924 byla dokonce soudcem jmenována první žena Elena Jackevičaitė. Soudkyně E. Jackevičaitė se narodila v Litvě v roce 1895. Právnickou fakultu v Moskvě v letech 1913–1918 vystudovala s vyznamenáním. Ve své době patřila k vysoce respektovaným právníkům v oblasti soudnictví.⁵² Patřila mezi významné ochránkyně práv žen. Obdobně lze říci také o Estonsku a Lotyšsku.

Podobně jako v Evropě a v USA vypadala situace i v některých zemích ostatních kontinentů. Např. Austrálie byla v oblasti vzdělání a provozování právní praxe ženami velmi pokrokovým kontinentem. Ženy zde studovaly práva od roku 1878 a provozovaly praxi právních zástupců, ministerských úřednic ve státní službě, advokátek i smírčích soudců za stejných podmínek jako muži.⁵³ První australskou ženskou absolventkou práv a posléze graduovanou právníčkou se stala Ada Emily Evans (1872–1947).⁵⁴ Její matka pocházela z právnícké rodiny a A. E. Evans byla přesvědčena, že je potřeba, aby ženy znalé práva čelily předsudkům čistě mužského právního systému. Ačkoli si byla vědoma toho, že podle tehdejšího zákona jí nebude dovoleno vykonávat právní praxi, v roce 1899 se zapsala na Právnickou fakultu Univerzity v Sydney. Její vstup umožnila nepřítomnost děkana, profesora Pitta Cobbetta, který byl v té době na dovolené, a který by studentku práv nepřijal. V roce 1902 se stala první ženou v Austrálii, která absolvovala LL.B. Jejím dalším krokem bylo požádat o přijetí do praxe, ale její žádost byla odmítnuta. Uvažovala o možnosti zapsat se do anglické advokátní komory, ale i tam jí bylo řečeno, že „neexistuje žádný precedens“. Četné dopisy po sobě jdoucím vládám s žádostí o změnu zákona nepřinesly žádný výsledek, ačkoli v jiných státech byly přijaty zmocňující zákony, a dokonce jedna žena byla přijata do viktoriánské advokátní komory v roce 1905. Jednalo se o Gratu Flos Matildu Greig.⁵⁵ Ženské organizace podporovaly její snahy, ale to nestačilo. Zákon o právním postavení žen z roku 1918 stanovil, že právníká profese v Novém Jižním Walesu se otevřela ženám. A. E. Evans poté absolvovala požadované dva roky jako advokátní koncipientka a 12. května 1921 byla první ženou přijatou do advokátní komory v Novém Jižním Walesu. I přesto, že jí byla nabídnuta adekvátní praxe, A. E. Evans nabídku nepřijala s přihlédnutím k tomu, že od její promoce uplynulo mnoho času. Inteligentní a sebevědomá A. E. Evans byla dobře vybavena na to, aby zaujala místo jako členka právnícké profese, ale byla velmi frustrovaná ze stavu, který neumožňoval zpočátku ženám přístup k právní profesí. Jako mnoho inovátorů, ani ona nedokázala sklidit odměnu za svou práci, ale jak předpovídal profesor W. Jethro Brown, když ji povzbuzoval, aby vytrvala ve studiu práv, její odměnou bude „sláva průkopnice“.⁵⁶ Další významná australská právníčka Edith Cowan se v roce 1920 se stala jednou z prvních smírčích soudkyní v západní Austrálii.

Na Novém Zélandu najdeme například osobnost Harriette Vine, která jako první vystudovala práva na Victoria University of Wellington, další známou právníčkou byla Ethel Benjamin, která navštěvovala Otago Girls' High School v letech 1883 až 1892. Ve studiu vynikala a v roce 1885 obdržela cenu Dalrymple Victoria. V roce 1888 získala stipendium Education Board Junior Scholarship a v roce 1892 složila univerzitní juniorskou stipendij-

⁵² *Women in print*, 1926, s. 14.

⁵³ KOZÁKOVÁ, Ženy a právníká povolání, s. 202.

⁵⁴ Viz <https://adb.anu.edu.au/biography/evans-ada-emily-6118>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

⁵⁵ Viz <https://adb.anu.edu.au/biography/greig-grata-flos-matilda-7049>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

⁵⁶ Tamtéž.

ní zkoušku. V roce 1893 se E. Benjamin zapsala na právnickou fakultu University of Otago a byla první ženou, která byla přijata na právnickou fakultu a univerzita v Otagu byla první univerzitou v Austrálii, která ženám umožnila získat právnický titul. E. Benjamin byla vynikající studentkou, většinou nejlepší v ročníku, a ve druhé části svého studia získávala nejvyšší známky mezi všemi tehdejšími studenty práv na Novém Zélandu, zejména z římského práva. E. Benjamin promovala LL.B. v červenci 1897. Při promoci přednesla oficiální projev jménem absolventů a bylo to poprvé, co pronesl projev současný absolvent, nikoli bývalý absolvent, a také to byla první příležitost, kdy žena na univerzitě pronesla oficiální projev. Zákon o povolení ženám vykonávat právní praxi byl schválen v roce 1896 a dne 10. května 1897 E. Benjamin využila platnosti nových právních předpisů a byla přijata jako advokátka a právní zástupkyně Nejvyššího soudu Nového Zélandu. Otago District Law Society protestovala proti vstupu E. Benjamin do dříve výhradně mužské profese. Mezi případy diskriminace ze strany Otago District Law Society patřilo, že jí byl udělen pouze omezený přístup do společenské knihovny, dále se jí členové společnosti v roce 1897 pokusili vnutit alternativní dress code k obvyklé paruce a šatům, vyloučili ji také z každoročních společenských večerů, které společnost organizovala a v rámci právní praxe jí ze strany společnosti byla nabídnuta menší pomoc, kterou mladším členům tradičně poskytovali starší a zavedení právníci. Navzdory tomuto špatnému přijetí si E. Benjamin založila úspěšnou praxi a od roku 1897 pracovala jako advokátka ve své kanceláři v Albert Buildings, Princes Street, Dunedin. Mezi její klientelu patřili členové místní židovské komunity, bohaté vdané ženy s nezávislými finančními zájmy a vedení hotelu Wain's sousedícího s její kanceláří. Přestože většinu práce E. Benjamin trávila ve své kanceláři spíše přípravou spisů, občas se objevila i u soudu. Když 17. září 1897 zastupovala klienta při vymáhání dluhu, bylo to prý poprvé, co se v Britském impériu v rámci soudního řízení objevila žena před soudem jako právní zástupce. V roce 1899 se E. Benjamin stala právní zástupkyní dunedinské pobočky Novozélandské společnosti na ochranu žen a dětí. Díky své spolupráci s touto společností se zapojila do řešení mnoha případů týkajících se zneužívání žen v manželství, rozluky a rozvodu manželství, a adopce. V době, kdy se uvolňovaly rozvodové zákony a formálně legalizovaly podmínky pro adopci, měla E. Benjamin velmi mnoho klientů, zejména žen, a vysloužila si pověst právníčky, která se zabývá nejlepšími zájmy svých klientek.⁵⁷

Z dalších zemí je možno uvést Japonsko, kde byly ženy připuštěny ke studiu práv od roku 1929 za stejných podmínek jako muži a až od roku 1933 byly oprávněny na základě rozhodnutí vlády vykonávat právní praxi ve všech oborech práva. První japonskou právničkou byla Masako Nakata, rozená Tanaka. Masako Nakata byla jednou z prvních tří žen, vedle Yoshiko Mibuchi a Ai Kume, které složily v roce 1938 advokátní zkoušku. Všechny tři byly absolventkami univerzity v Meiji, které dokončily ženskou vysokou školu, ze kterých se po osmnáctiměsíční stáži v roce 1940 staly plně kvalifikované právničky.⁵⁸ V Číně byla dokonce zřízena ženská právnická fakulta. První právničkou v Číně (Šanghaji) se stala Tcheng Yu-hsiu. Později vykonávala funkci první rozhodčí soudkyně v Číně. První čínskou advokátkou byla Kathleen Hoahing.⁵⁹

⁵⁷ Viz <https://teara.govt.nz/en/biographies/2b18/benjamin-ethel-rebecca>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

⁵⁸ Viz https://article.wn.com/view/2002/10/16/masako_nakata_japans_1st_female_lawyer_dies_at_nbsp91/. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

⁵⁹ Viz <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/WT19270122.2.88.24.1>. [online]. [cit. 15. 07. 2022].

Ženy studovaly právnické fakulty a vykonávaly tomu i odpovídající praxi, a to zejména advokátní, a to i v zemích jako byla Burma, Jižní Afrika, Indie a další.

Jak z výše uvedeného přehledu vyplývá, bylo řádné studium práva na vysokých školách povolováno ženám v jednotlivých státech zpravidla od konce 19. století. Úspěšným prosazením možnosti studia však iniciativa žen v této oblasti vzdělání nebyla ukončena. Akademičky se podporovaly i mezinárodně. V červenci roku 1919 byla v Londýně za účasti vysokoškolsky vzdělaných žen z Velké Británie, Kanady a Spojených států amerických založena organizace pod názvem „Mezinárodní federace vysokoškolsky vzdělaných žen“ (International Federation of University Women).⁶⁰ Vznikla z iniciativy akademiček, které chtěly usnadnit dalším ženám získání vysokoškolského vzdělání. V roce 1920 se konala první konference tohoto sdružení v Londýně, kde bylo všem národním sdružením doporučeno, aby se k této organizaci připojily. Konference v Londýně se měla zúčastnit vždy předsedkyně národního sdružení nebo sekce pro mezinárodní styky. Československo, které ještě v této době nemělo založeno národní sdružení žen, vyslalo na konferenci Emu Novákovou-Formanovou, která se stala později předsedkyní brněnské sekce národního sdružení.⁶¹ V rámci mezinárodního sdružení měly své zastoupení i akademičky našeho státu, především Albína Honzáková, která se v roce 1922 velkou měrou zasloužila o vznik „Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen“,⁶² k jehož založení přispělo také členství v Mezinárodní federaci vysokoškolsky vzdělaných žen.⁶³

⁶⁰ SKOPOVÁ, Ž. Činnost sdružení ve stycích zahraničních. In: *Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen*. Praha: Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, 1932, s. 55. Viz také VALENTOVÁ, V. Společenské a právní postavení české ženy od poloviny 19. století do roku 1938. In: *Pocta Karlu Schellemu k 60. narozeninám*. Ostrava: KEY Publishing, 2012, s. 638–643.

⁶¹ Tamtéž, s. 55.

⁶² KOZÁKOVÁ, A. Zasedání rady Mezinárodní federace vysokoškolsky vzdělaných žen v červenci 1930 v Praze. In: *Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen*. Praha: Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, 1932, s. 90. Viz také VALENTOVÁ, V. Počátky řádného studia posluchaček Právnické fakulty Univerzity Karlovy. *Právněhistorické studie*, 2013, roč. 43, s. 311–326.

⁶³ SKOPOVÁ, *op. cit.*, s. 55. Viz také VALENTOVÁ, V. Působení českých žen v právnických profesích v ČSR v letech 1918–1938 (studium, uplatnění v praxi). In: *Naděje právní vědy, Býkov 2010: sborník z mezinárodního setkání mladých vědeckých pracovníků konaného ve dnech 23.–25. 4. 2010 na Zámeckém statku Býkov*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 194–208.